PB071 – Programování v jazyce C Jaro 2016

Uživatelské datové typy, dynamické struktury a jejich ladění

Organizační

- -Im přepínač (matematická knihovna) je nyní defaultně zapnutý pro vaše odevzdání
- Využití Valgrindu při opravě domácích úkolů
 - Valgrind je důležitý pomocný nástroj pro zlepšení implementace (memory leaks, neinicializované proměnné, zápisy mimo alokované pole…)
- Valgrind je spouštěn v průběhu testů Kontrem (>HW03)
 - Pokud je nalezen problém, obdržíte za daný test pouze 3/5 bodů získaných za funkčnost
 - Využívejte Valgrind pro kontrolu vašich programů (během všech vašich implementovaných testů!)

Uživatelské datové typy

Uživatelské datové typy

- Známe primitivní datové typy
- Známe pole primitivních datových typů
- Můžeme vytvářet vlastní uživatelské datové typy:
 - enum
 - struct
 - union
 - typedef

enum – výčtový typ

```
enum race_t {
   elf,
   human,
   hobit
};
enum race_t race1 = elf;
```

- Motivace: proměnná s omezeným rozsahem hodnot
 - např. rasa hráče (elf, human, hobit):

```
• const int elf = 0; const int human = 1; const int
hobit = 2;
```

- int race = human; race = 18; ???
- jak zajistit přiřazení jen povolené hodnoty?
- Typ proměnné umožňující omezit rozsah hodnot
 - povolené hodnoty specifikuje programátor
 - kontrolováno v době překladu (pozor, jen pro pojmenované hodnoty)
- Deklarace typu:

```
enum jméno_typu { pojmenované_hodnoty};
```

- Vytvoření proměnné:
 - enum jméno typu jméno proměnné;
- (Další možné varianty syntaxe)
 - http://msdn.microsoft.com/en-us/library/whbyts4t%28v=vs.80%29.aspx

enum – ukázka

```
enum race_t {
   elf,
   human,
   hobit
};
enum race_t race1 = elf;
```

- enum nelze vynechat
 - Ize vyřešit pomocí nového typy (typedef, později)
- Lze vynechat výčet pojmenovaných hodnot, pokud již bylo zavedeno dříve
- Nelze zavést ve stejném jmenném prostoru stejně pojmenovaný index

enum - detailněji

- V C je enum realizován typem int
 - položky enum jsou pojmenování pro konstanty typu int
- První položka je defaultně nahraditelná za 0
 - druhá za 1, atd.
 - enum race_t {elf, human, hobit};

 // elf == 0, hobit == 2
- Index položky lze ale změnit
 - enum race_t {elf, human=3, hobit};

 // elf == 0, hobit == 4
- Index položky může být i duplicitní
 - enum race_t {elf=1, human=1, hobit=-3};

enum - využití

- Pro zpřehlednění zápisu konstant
 - elf, human a hobit přehlednější než 0, 1, 2
 - přiřazení hodnoty, switch...
- Pro kontrolu rozsahu hodnot
 - pouze při specifikaci pojmenovaným indexem
 - rozsah číselného indexu ale není kontrolován

```
enum race_t {
   elf,
   human,
   hobit
};
enum race_t race1 = elf;
enum race_t race3 = chicken;
enum race_t race2 = -15;
```

struct - motivace

- Motivace: avatar
 - avatar má několik atributů (nick, energy, weapon...)
- Nepraktické implementační řešení
 - proměnná pro nick, energy, weapon, ...
- Jak předávat avatara do funkce?
 - velké množství parametrů?
 - globální proměnné?
- Jak zachytit svět s více avatary?
 - proměnné s indexy? ⊗
- Jak přidávat avatary průběžně?
 - OMG

struct

- Datový typ obsahující definovatelnou sadu položek
- Deklarace typu:

```
    struct jméno typu { výčet položek};
```

- Vytvoření proměnné:
 - struct jméno typu jméno proměnné;
 - struct nelze vynechat, výčet položek se opakovaně nespecifikuje
- Velikost proměnné typu struct odpovídá součtu velikostí všech položek (+ případné zarovnání)

```
enum weapon_t {sword,axe,bow};
struct avatar_t {
         char nick[32];
        int energy;
        enum weapon_t weapon;
};
struct avatar_t myAvatar = {"Hell", 100, axe};
```

Inicializace struktur

- Při deklaraci proměnné
 - struct avatar t myAvatar = {"Hell", 100, axe};
 - nelze myAvatar = {"Hell", 100, axe};
 - není konstanta typu struct
- Po jednotlivých položkách
 - myAvatar.energy = 37; myAvatar.weapon = bow;
 - strcpy(myAvatar.nick, "PetrS");
- Pojmenovaným inicializátorem (od C99)
 - struct avatar_t avatar2 = {.energy=107};
- (Vynulováním paměti)
 - memset(&avatar2, 0, sizeof(struct avatar_t))

struct – předání do funkce

```
enum weapon t {sword,axe,bow};
               struct avatar t {
                      char nick[32];
                      int energy;
                      enum weapon t weapon;
               };
               void hitAvatar(struct avatar t avatar, int amount) {
hodnotou
                      avatar.energy -= amount;
               void hitAvatar2(struct avatar t* pAvatar, int amount) {
hodnotou
                       (*pAvatar).energy -= amount;
ukazatele
               int main(void) {
                      struct avatar t myAvatar = {"Hell", 100, axe};
                      hitAvatar (myAvatar, 10);
                      hitAvatar2 (&myAvatar, 10);
                       return EXIT SUCCESS;
```

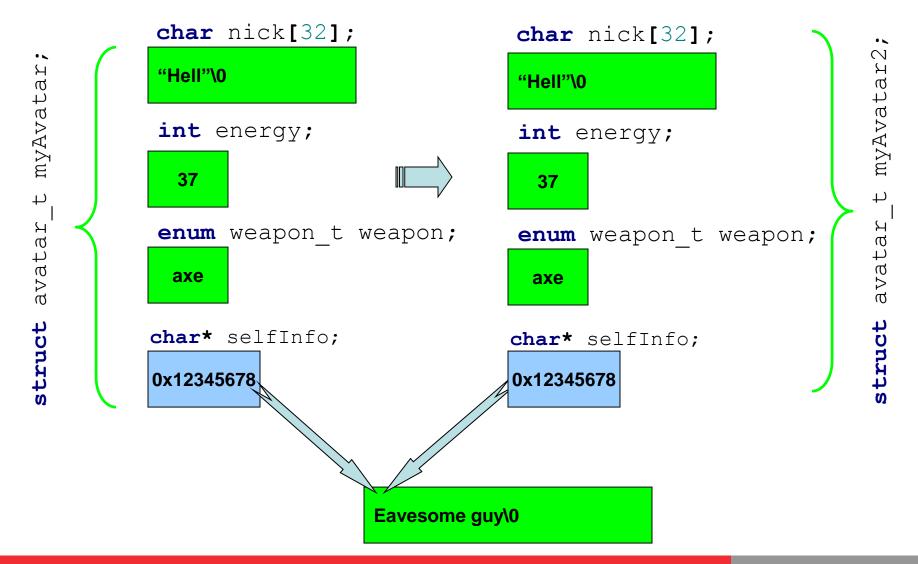
Kopírování struktur – přiřazovací operátor

Obsah struktury lze kopírovat pomocí operátoru přiřazení

```
struct avatar_t myAvatar = {"Hell", 100, axe};
struct avatar_t avatar3;
avatar3 = myAvatar;
```

- Dochází ke kopírování obsahu jednotlivých položek
 - položka primitivního datového typu (int, float...)?
 - zkopíruje se hodnota položky
 - položka typu pole (char nick[32])?
 - zkopíruje se hodnota jednotlivých prvků pole
 - položka typu ukazatel
 - zkopíruje se adresa (v ukazateli)
- Analogické ke kopírování celé paměti se strukturou
 - např. pomocí funkce memcpy()

Kopie struktur - ilustrace

struct: plytká vs. hluboká kopie

- Co když je kopírovaná položka ukazatel?
 - zkopíruje se hodnota ukazatele (nikoli obsah odkazované paměti)
 - původní i nová struktura ukazují na společnou paměť
 - navzájem si mohou přepisovat
 - pokud jedna uvolní, tak druhá ukazuje na neplatnou paměť
- Kopie je "plytká"
- Pokud chceme vytvořit samostatnou odkazovanou paměť
 - vlastní položka selfinfo pro každého uživatele
 - tzv. "hluboká" kopie
 - musíme provést explicitně dodatečným kódem
 - malloc() + memcpy()

Využití struct: pole s pamatováním délky

- array + length vs. struct { array, length}
- Vhodné např. pro dynamicky alokované pole

```
struct int_blob_t {
   int* pData;
   unsigned int length;
};
struct int_blob_t array = {NULL, 0};
array.length = 100;
array.pData = malloc(array.length * sizeof(int));
for (int i = 0; i < array.length; i++) array.pData[i] = i;
free(array.pData);</pre>
```

- Stále nezajišťuje implicitní kontrolu přístupu!
 - Ize číst a zapisovat mimo délku pole
 - máme ale pole i délku pohromadě

Dynamická alokace celých struktur

- Struktury lze dynamicky alokovat pomocí malloc()
 - stejně jako jiné datové typy
- Do jedné proměnné:

```
struct avatar_t* avat = NULL;avat = malloc(sizeof(struct avatar t));
```

Do pole ukazatelů

```
struct avatar_t* avatars[10];avatars[2] = malloc(sizeof(struct avatar_t));
```

Operátor -> vs. operátor .

- Operátor . se použije pro přístup k položkám struktury
 - struct avatar_t myAvatar;
 - myAvatar.energy = 10;
- Pokud strukturu alokujeme dynamicky, máme ukazatel na strukturu
 - struct avatar_t* pMyAvatar = malloc(sizeof(struct avatar_t));
 - operátor . nelze přímo použít
 - musíme nejprve dereferencovat (*pMyAvatar).energy = 10;
- Pro zjednodušení je dostupný operátor ->
 - (*pStruct).atribut == pStruct-> atribut
 - pMyAvatar->energy = 10;

typedef

typedef

- Jak zavést nový datový typ použitelný v deklaraci proměnných?
 - typedef typ nové_synonymum;
- Ukázky

```
typedef int muj integer;
```

- typedef int[8][8][8] cube; cube myCube;
- typedef struct avatar t avatar; avatar myAvat1;
- typedef avatar* pAvatar; pAvatar pMyAvat1 = NULL;
- Vhodné využití pro:
 - zkrácení zápisu dlouhých typů (např. int[8][8][8])
 - abstrakce od konkrétního typu
 - typedef int return value;
 - typedef int node value;
 - odstranění nutnosti psát struct, union, enum u deklarace proměnné

```
typedef struct node {struct node* pNext;int value;} node_t;
node_t node1;
```

Kombinace typedef + struct

```
struct priority_queue {
    priority_queue_item* first;
    priority_queue_item* last;
    uint size;
};
struct priority_queue mojePromenna;
```

typedef starý_typ nový_typ;

```
typedef
struct priority_queue {
    priority_queue_item* first;
    priority_queue_item* last;
    uint size;
}
priority queue;
```

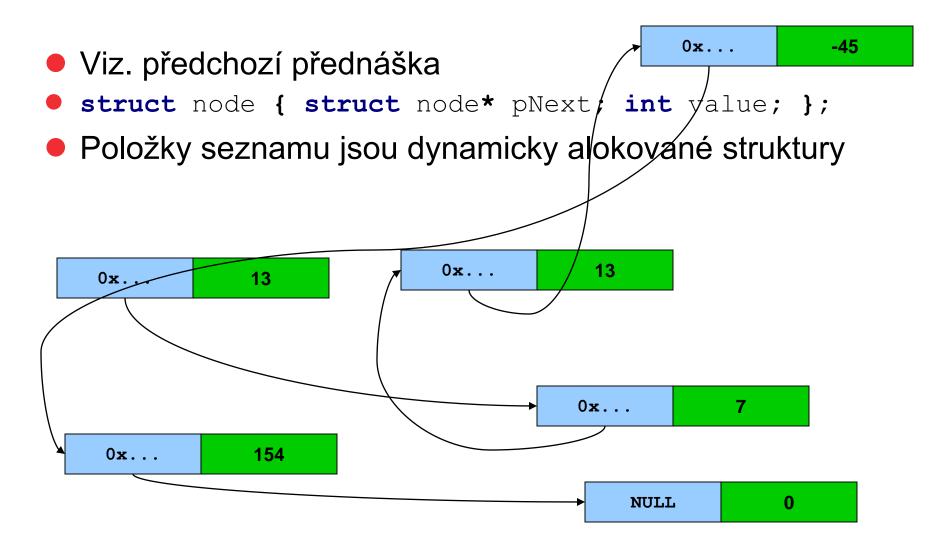
PB071 Prednaska 07 – uživatelské typy

Úvod do C, 22.2.2016 **22**

PB071

Dynamická alokace – zřetězený seznam

Zřetězený seznam - použití

- Pro velké datové struktury s proměnnou délkou
- Pro často se měnící struktury
 - průběžně vkládáme a ubíráme prvky
- Obecně použitelná struktura, pokud nemáme speciální požadavky ani neoptimalizujeme
 - tj. nejde nám příliš o rychlost, ale zároveň nechceme zbytečně "pomalou" nebo "velkou" strukturu
 - nalezneme často ve standardních knihovnách jazyků
 - C++ std::list<E>,Java LinkedList<E>,C# List<E>
- Nesená hodnota může být složitější struktura
 - nejen int, ale např. celý struct avatar_t

Zřetězený seznam – typické operace

- Vložení na začátek/konec
- Nalezení položky dle hodnoty
- Přidání nové hodnoty za/před nalezenou položku

PB071

- Odstranění nalezené položky
- Změna hodnoty položky
- Přesun položky na jiné místo

Zřetězený seznam - vlastnosti

- (Srovnání typicky s dynamicky alokovaným polem)
- Výhody
 - Potenciálně neomezený počet položek
 - Složitost vložení prvku na začátek/konec?
 - Složitost zařazení prvku do setřízené posloupnosti?
 - Složitost vložení prvku za daný prvek?
 - Složitost daného odstranění prvku?
 - Složitost nalezení prvku?
- Nevýhody
 - Větší paměťová náročnost (ukazatele)
 - Není konstantní složitost přístupu na i-tý prvek
 - Není vhodné pro dotazy typu klíč → hodnota
 - Vložení hodnoty je sice O (1), ale náročnější než a [i] = 5;

O(1)

O(n)

O(1)

0(1)

O(n)

Zřetězený seznam – implementace I.

```
NULL 4
                          struct node {
                                                     struct node {
struct node {
                           struct node* pPrev;
                                                      struct node* pPrev;
 struct node* pPrev;
                           struct node* pNext;
                                                      struct node* pNext;
 struct node* pNext;
                           int value;
                                                      int value;
 int value;
                                                     };
                          };
};
```

- Nesený datový typ (obsah položky)
 - např. int nebo struct avatar t
- Ukazatel na následující/předchozí prvek
 - např. int nebo struct avatar_t
- Signalizace prvního prvku
 - ukazatel na předchozí (pPrev) je NULL
- Signalizace posledního prvku
 - ukazatel na následující (pNext) je NULL

Zřetězený seznam – implementace II.

- V programu máme trvale ukazatel na první prvek
 - ostatní položky jsou z něj dostupné
- Často se udržuje i ukazatel na poslední prvek
 - protože častá operace je vložení na konec
- Typické procházení posloupnosti pomocí while

```
pNode = pFirstNodeInList;
while (pNode != NULL) {
    // Do something with pNode->value
    printf("%d", pNode->value);
    // Move to next node
    pNode = pNode->pNext;
}
```

PB071

Zřetězený seznam – implementace III.

- Přesun prvku
 - není nutná dealokace (=> potenciálně větší rychlost)
 - nalezneme prvek
 - 2. odpojíme jej korektně ze stávajícího umístění
 - přepojení ukazatelů pPrev a pNext u jeho sousedů
 - 3. nalezneme novou pozici pro umístění
 - 4. vložíme mezi stávající prvky
 - přepojení ukazatelů pPrev a pNext u jeho sousedů

```
NULL *
                           struct node {
                                                     struct node
struct node {
                           struct node* pPrev;
                                                      struct node* pPrev;
 struct node* pPrev;
                           struct node* pNext;
                                                      struct node* pNext;
 struct node* pNext;
                           int value;
                                                      int value;
 int value;
                                                     };
                          };
};
```

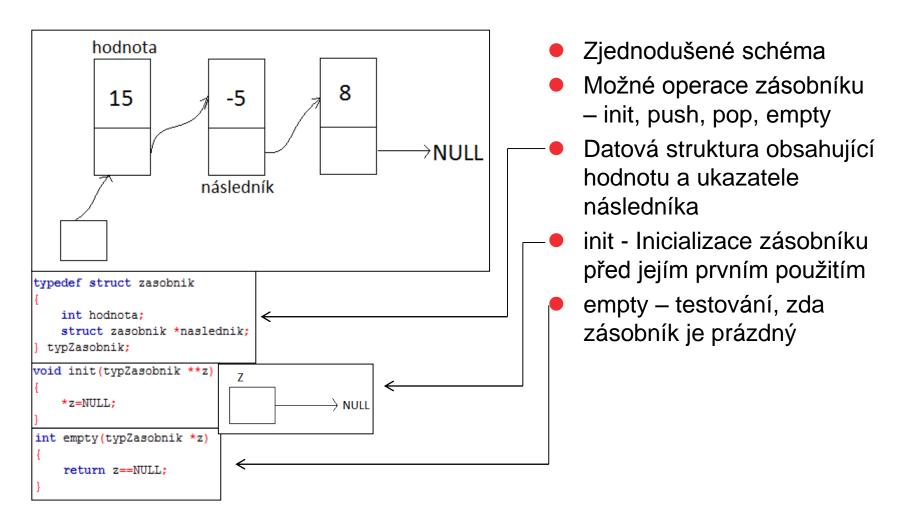
Zřetězený seznam – implementace IIII.

- V programu si musíme držet alespoň ukazatel na začátek seznamu
- Lze vytvořit dodatečnou strukturu List, která bude obsahovat ukazatel na začátek(konec) seznamu

```
typedef struct _list {
    node* first;
    node* last;
} list;
```

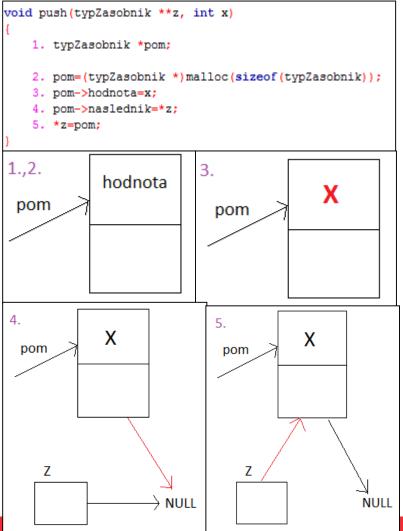
- Do funkcí pak předáváme ukazatel na List,
 nikoli ukazatel na první prvek
- Lze uchovávat další informace, např. počet prvků

Zásobník - implementace

Slidy pro zásobník vytvořil Martin Paulík

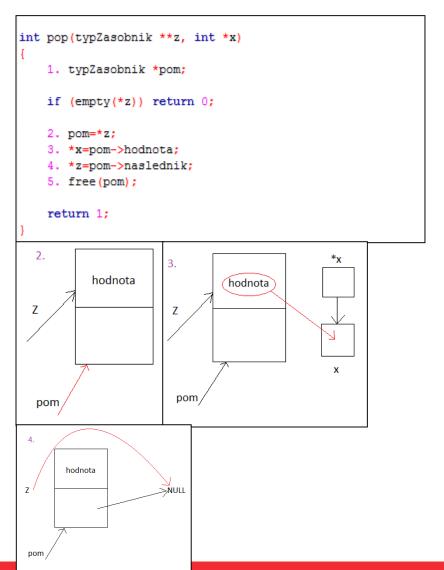
Zásobník – ukázka push

- push vkládání hodnoty na vrchol zásobníku
- 1. definuji ukazatel <u>pom</u> na datovou strukturu
- 2. ukazatel pom alokuji v paměti na velikost typZasobnik
- 3. hodnota v datové struktuře se změní na hodnotu X
- 4. ukazatel v datové struktuře bude ukazovat na to, kam ukazuje *z, tedy NULL
- 5. *z ukazuje na datovou strukturu a tím jsme dokončili vložení hodnoty na vrchol

PB071

Zásobník – ukázka pop

- pop odebírá ze zásobníku položky
- 1. stejné jako u předchozího (push)
- příkazem if(empty(*z)) return 0; testujeme, zda zásobník je prázdný, pokud ano, končíme (protože není z čeho vybírat), pokud ne, pokračujeme ve funkci pop
- 3. hodnota v datové struktuře je zkopírována do místa, kam ukazuje ukazatel *x
- 4. *z bude ukazovat tam, kde ukazoval ukazatel naslednik v datové struktuře, bude to buď další struktura nebo NULL
- 5. Datová struktura se uvolní, tím jsme vybrali jednu položku, aniž by zůstala a operace pop je dokončena.

Ladění dynamických struktur

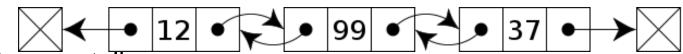
Ladění dynamických struktur

- Situace:
 - dynamicky alokované položky dostupné přes ukazatel
 - nemáme pro každou položku proměnnou obsahující ukazatel
- Typickým příkladem je dynamicky alokovaný list
 - a operace přidání, odebrání, vyhledávání
 - např. domácí úkol na rotaci obrázků

Kombinace více metod vede typicky k rychlejšímu odladění

Ladění – "manuální" metody

- Kreslení struktury pastelkama
 - ukazatele, přepojování
- Výpis obsahu struktury (seznamu)
 - volání po každé operaci a kontrola obsahu
 - např. postupně vložit na konec 10 prvků
 - výpis po každém vložení
 - jako hodnotu v položce seznamu si zvolte unikátní číslo/řetězec
 - umožní vám snadno detekovat chybně vložený prvek
- Speciální funkce na kontrolu integrity struktury
 - očekávaný počet položek
 - validita ukazatelů (NULL na koncích)
 - validita ukazatelů na celou strukturu (první resp. poslední prvek)
 - výhodný kandidát na unit testing a integrační testování!
- Volejte po každé operaci
 - po odladění se odstraní, např. makro VERBOSE nebo assert()

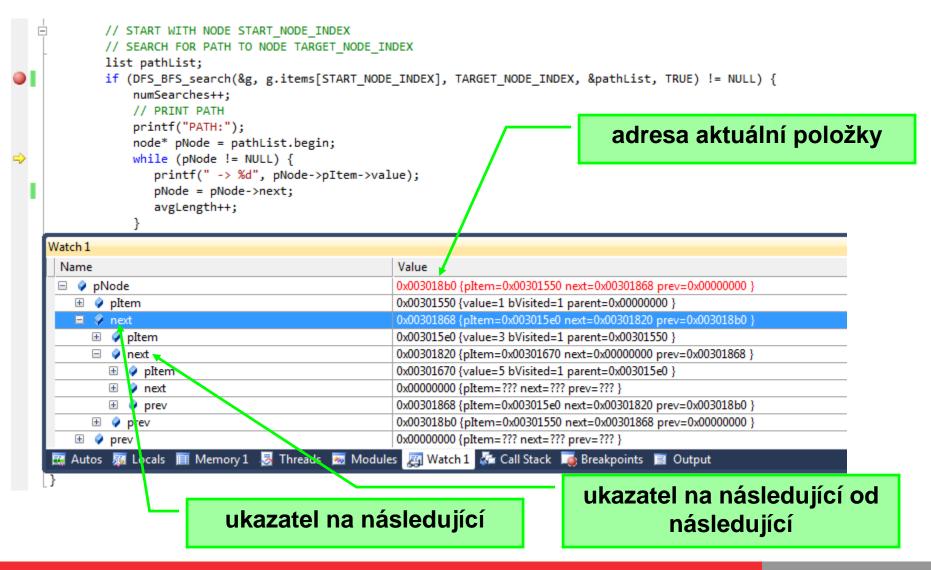
Typické problémy u dynamických struktur

- Nedojde k propojení všech ukazatelů při
 - např. pouze pNext a ne pPrev
 - musíme aktualizovat ukazatele u tří prvků (vlevo, aktuální, vpravo)
- Chybné propojení v případě manipulace u prvního/posledního prvku
 - pád programu při pokusu o přístup na adresu NULL
 - poškození nebo neuložení aktualizovaného ukazatele na první/poslední prvek
- Přepsání stávajícího ukazatele adresou na nový prvek => ztráta ukazatele => memory leaks
- Chybí korektní dealokace po ukončení práce => memory leaks

Ladění – využití debuggeru

- Nevyhýbejte se použití debuggeru
 - i prosté krokování funkce dá výrazný vhled do chování!
 - Ize brát jako učitele ukazující postupně jednotlivé kroky algoritmu
- Zobrazte si hodnoty proměnných
 - v případě dynamické struktury je ale obtížnější
 - typicky máte aktuální prvek při procházení seznamu
 - a můžete si zobrazit jeho adresu i obsah
 - některé debuggeru umožní procházet postupně i další prvky
 - klikáním na položky "next" a "previous" (u seznamu)
- Pokud je nutné, lze si poznačit adresy/hodnoty do obrázku
 - např. kontrola, zda je seznam pospojovaný opravdu správně

Zobrazení dalších položek v debuggeru

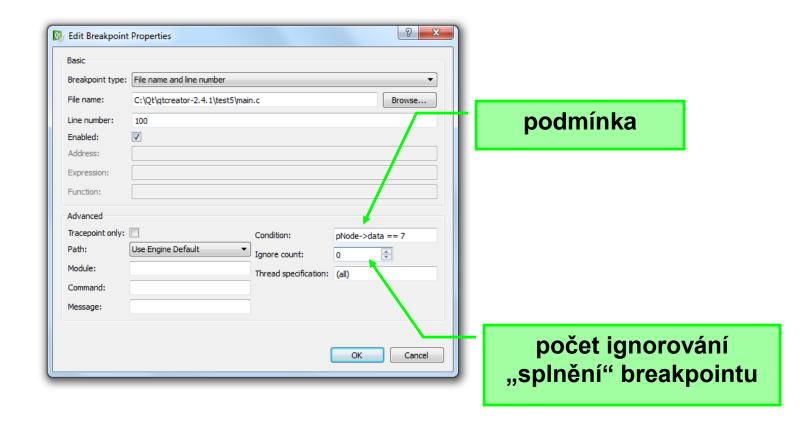
Ladění – využití debuggeru 2

- Struktury mohou být velké
 - např. tisíce prvků, nelze procházet vždy od začátku
 - víme, že problém nastává po vkládání prvku s hodnotou '1013'
- Podmíněný breakpoint
 - má (snad) každý debugger
 - vložte breakpoint, pravé myšítko a editujte podmínku
 - např. zastav pokud je hodnota == 1013
 - (můžete samozřejmě použít i jinou podmínku)

Úvod do C | 4.4.2016

Podmíněný breakpoint – QT Creator

■ Toggle breakpoint (F9)→R-Click→Edit breakpoint

Podmíněný breakpoint – Code::Blocks

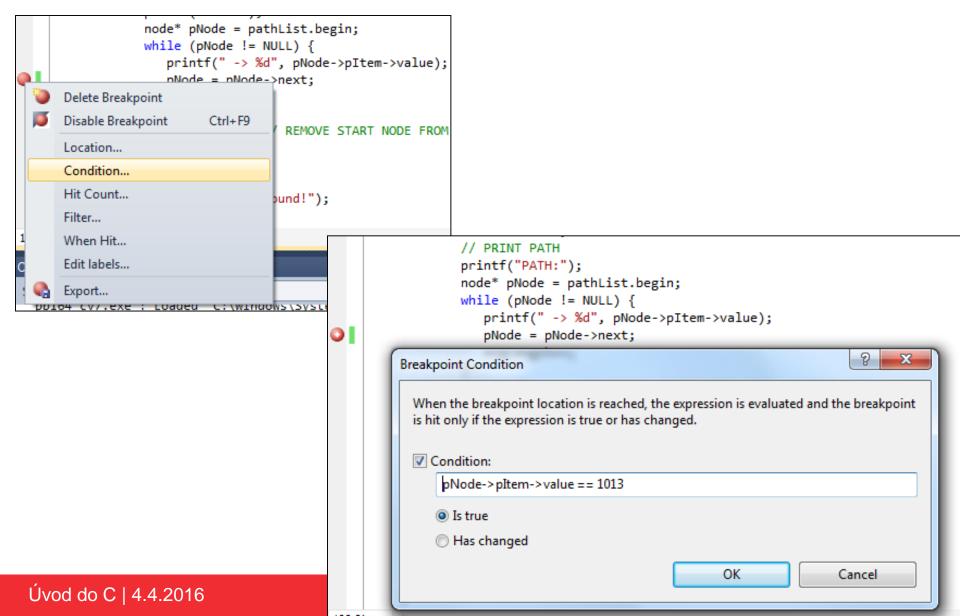
```
261
                        PRINT PATH
262
                     printf("PATH:");
263
                     node* pNode = pathList.begin;
264
                     while (pNode != NULL) {
265
                        printf(" -> %d", pNode->pItem->value);
266
                        _nNode = pNode->next;
        Edit breakpoint
267
                          vgLength++;
268
        Remove breakpoint
269
                          ength--; // REMOVE START NODE FROM COU
        Add bookmark
270
                          tf("\n\n");
```

```
261
                      // PRINT PATH
262
                      printf("PATH:");
                      node* pNode = pathList.begin;
263
                                                                         Edit breakpoint
264
                      while (pNode != NULL) {
                                                                          Enabled
                          printf(" -> %d", pNode->pItem->value);
265
266
                         pNode = pNode->next;
                                                                          Ignore count before break:
267
                         avgLength++;
268
269
                      avgLength--; // REMOVE START NODE FROM

✓ Break when expression is true:

                      printf("\n\n");
270
                                                                          pNode->pItem->value == 1013
271
272
                 else {
                                                                              OK
                                                                                       Cancel
                      printf("No path found!");
273
274
```

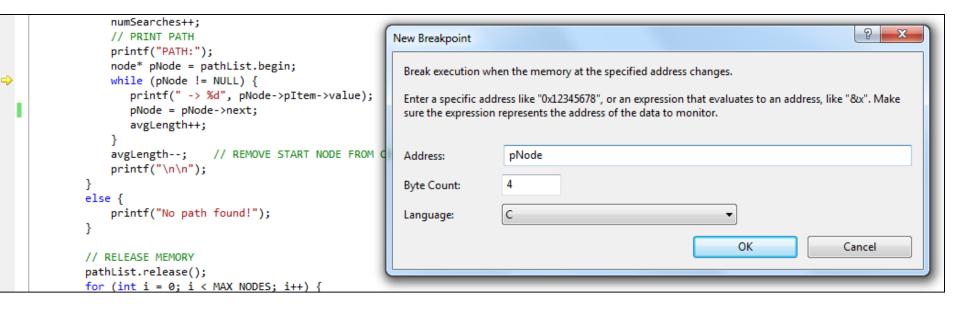
Podmíněný breakpoint ve VS2010

Ladění – paměť je klíčová

- U dynamických struktur je klíčová paměť
 - přidejte si výpisy ukazatelů (&polozka, polozka->next)
 - výpis obsahu paměti nebo Memory watch
- QTCreator
 - Windows→View→Memory
- Code::Blocks
 - Debug→Debugging windows→Examine memory
- Visual Studio 2010
 - Debug→Windows→Memory (až po spuštění ladění)
- Memory breakpoint
 - pokročilá vlastnost debuggeru (např. VS2010)
 - podmíněný breakpoint na změnu v paměti (nutná podpora v CPU)
 - typicky jen několik bajtů
 - Debug→Breakpoint→New data breakpoint
- Kontrola memory leaks
 - nenechávat na konec, hůř se pak odstraňuje
 - memory leak může znamenat i chybu v kódu, nejen zapomenutý delete

Paměťový breakpoint – Visual Studio 2010

Hodnoty ukazatelů

- Debugger umožní zobrazit i hodnoty ukazatelů
 - pozor, mohou se mezi různými spuštěními měnit
 - první vložená položka nemusí být vždy na stejném místě na haldě
- Ukazatel na následující položku by měl odpovídat adrese této položky
 - typicky již ukazatel máte nebo získáte pomocí operátoru &
- V debug režimu může překladač nastavovat dosud nenastavené hodnoty ukazatelů na "speciální" hodnoty
 - např. 0xBaadF00d
 - poznáte podle toho při ladění neinicializovaný ukazatel
 - POZOR: existuje pouze v debug režimu!
 - v Release je "smetí" z paměti
 - => nelze použít pro zjištění validity ukazatele!!!

PB071 Prednaska 07 – Dynamické struktury

Úvod do C, 22.2.2016 47

PB071

Bonus – překvapení ©

MOOC

- MOOC Massive open online courses
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Massive_open_online_course
 - až stovky tisíc studentů v jednom kurzu (270k rekord)
 - podpora studentů formou sociální sítě (studenti si radí navzájem)
- Špičkové kurzy světových universit zdarma
 - Coursera, https://www.coursera.org/
 - edX, https://www.edx.org/
 - UDACITY, https://www.udacity.com/
- Velmi aktuální a rychle se rozvíjející věc
 - ale založena na dlouhotrvajícím výzkumu o optimalitě učení
 - cca 10 minutové kusy přednášek s následným cvičením

Zajímavé kurzy (Coursera)...

- Zajímavé kurzy https://www.coursera.org/courses
- Python (<u>https://www.coursera.org/course/interactivepython</u>)
- Machine learning (https://www.coursera.org/course/ml)
- The Hardware/Software Interface (https://www.coursera.org/course/hwswinterface)
- Statistics (https://www.coursera.org/course/introstats)
- Computer Architecture (<u>https://www.coursera.org/course/comparch</u>)
- C++ For C Programmers
 (https://www.coursera.org/course/cplusplus4c)

• ...

Absolvoval jsi TY něco zajímavého?

- Sbíráme prověřený seznam MOOC kurzu dotýkajících se programování
- http://www.cecko.eu/public/code@fimu
- Napiš prosím na <u>svenda@fi.muni.cz</u>